

บทที่ 11

เศรษฐกิจของสหภาพโซเวียตหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

เศรษฐกิจในปี 1945

ไม่มีใครปฏิเสธได้เมื่อกล่าวว่สหภาพโซเวียตประสบความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงในระหว่างสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสูญเสียพลเมืองกว่า 20 ล้านคน ที่ได้เสียชีวิตและสูญหายไป ได้มีความสูญเสียด้านวัตถุจำนวนมหาศาลเช่นกัน ซึ่งรวมทั้งโรงงานขนาดใหญ่และเล็กนับเป็นจำนวนพัน ๆ และบ้านเรือนจำนวนล้าน ๆ พลเมือง 25 ล้านคนไม่มีบ้านอยู่อาศัย เมืองจำนวน 1,710 เมือง และหมู่บ้าน 70,000 หมู่บ้าน ถูกจัดว่า “ถูกทำลาย” รวมทั้งที่นับว่าเสียหายมากที่สุดคือ ศูนย์อุตสาหกรรมและวัฒนธรรมสำคัญ เช่น สตาลินกราด เซวาสโตโปล เลนินกราด เคียฟ มินสก์ โอเดสซา สโมเลนสก์ นอฟโกรอด พสคอฟ โอเรล คาร์คอฟ ไวโรเนซ รอสตอฟบนแม่น้ำดอน เป็นต้น ทรัพย์สินของชาติถูกทำลายเสียหายไปประมาณ 30% รวมทั้งการคมนาคมด้วย นักประวัติศาสตร์โซเวียตได้อ้างว่าครึ่งหนึ่งของความเสียหายในทวีปยุโรปในระหว่างสงครามเป็นความเสียหายที่สหภาพโซเวียตได้รับ¹

คณะกรรมการเพื่อการป้องกันของรัฐ (The State Committee of Defence) ยังคงมีอำนาจสั่งการเต็มทีในฐานะเป็น the all-powerful war cabinet จนกระทั่งได้ถูกยกเลิกไปและจัดตั้งองค์การรัฐบาลตามปกติขึ้นใหม่ในวันที่ 4 กันยายน 1945 ได้มีการออกคำสั่งให้เปลี่ยนแปลงโรงงานในสมัยสงครามมาเป็นการผลิตสินค้ายามปกติ วิสาหกิจและกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้รับคำสั่งให้เสนอข้อเสนอเพื่อที่จะดูว่าควรจะทำการผลิตสินค้าอะไรในวันที่ 15 สิงหาคม 1945 Gosplan ได้รับคำสั่งให้วางแผนห้าปีให้ครอบคลุมช่วงเวลาปี 1946-1950 แนวทางคือจะต้องให้ได้ผลผลิตมากกว่าผลผลิตก่อนสงครามเมื่อถึงปี 1950

มาตรการหลายอย่างในช่วงสงครามได้ผ่อนคลายลง ดังนั้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 1945 การให้หยุดพักผ่อน (Vacations) ก็ได้ถูกนำกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง และในวันที่ 31 ธันวาคม 1945 ภาษีสงครามพิเศษก็ถูกยกเลิก²

การปฏิสังขรณ์และการก่อสร้างใหม่ได้รับความกระทบกระเทือนจากการสิ้นสุดของโครงการ lend-lease ในเดือนสิงหาคม 1945 ไม่เพียงแต่จะต้องมีงานปฏิสังขรณ์อย่างมากมายที่คอยอยู่ในเรื่องดุลการชำระเงินของโซเวียตเองก็ประสบกับความยุ่งยากอย่างรุนแรงอันเป็นผลของ

สงคราม ความสำคัญของการช่วยเหลือ (aid) ในปี 1945 อาจวัดได้โดยการอ้างตัวเลขการค้าต่างประเทศของปีนั้นคือ

	(จำนวนล้านรูเบิล)
การส่งออก	1,433
การนำเข้า	14,805

ดังนั้นสำหรับส่วนใหญ่ของปี 1945 American deliveries ก็ยังคงมีความสำคัญอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม การฟื้นตัวหลังสงครามก็เป็นไปอย่างรวดเร็ว การประสบความสำเร็จในการก่อสร้างใหม่ เป็นผลเนื่องมาจากความพยายามและภาระหนักของชาวโซเวียตเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะสหภาพโซเวียตได้บอกปิดความช่วยเหลือตามแผนการมาร์แชล (Marshall Aid) ของสหรัฐอเมริกา แต่สหภาพโซเวียตก็ได้รับการบรรเทาทุกข์ขององค์การสหประชาชาติและสินเชื่อของอังกฤษและสวีเดน รวมทั้งการได้รับค่าชดใช้หรือค่าปฏิกรรมสงครามจากประเทศฟินแลนด์ ออสเตรีย เยอรมันนี ยุโรปตะวันออก และแมนจูเรีย เป็นจำนวนประมาณ 4-5 พันล้านดอลลาร์³ และเงินนี้ก็มีส่วนช่วยเหลือในการฟื้นตัวบ้าง โดยเฉพาะยุโรปตะวันออกซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของโซเวียตใหม่ ๆ ใต้อุปทานพวกวัตตูดิบ เครื่องอุปโภคบริโภค และเครื่องจักรให้แก่โซเวียตและนักโทษสงครามชาวเยอรมัน ได้มีส่วนช่วยสร้างเมืองที่ถูกทำลายขึ้นมาใหม่ด้วย⁴

แผนห้าปีฉบับที่ 4 (The Fourth Five-Year Plan 1946-1950)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 งานที่เร่งรีบด่วนที่คอยอยู่คือการเร่งปฏิสังขรณ์และการก่อสร้างใหม่ รวมทั้งการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและขนานใหญ่ ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีการนำเอาแผนเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่ 4 ซึ่งครอบคลุมช่วงเวลาปี 1946-1950 ออกใช้ในฐานะเป็นกฎหมายที่ออกโดยสภาโซเวียตสูงสุดในเดือนมีนาคม 1946 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจซึ่งได้รับความเสียหายจากการสงคราม และปรับปรุงปฏิสังขรณ์บ้านเมืองที่ถูกทำลายให้ดีขึ้น (ประมาณว่าโซเวียตได้รับความเสียหายเป็นมูลค่าประมาณ 485 พันล้านดอลลาร์หรือมากกว่ารายได้ของประเทศในระยะ 6 ปี) แผนเศรษฐกิจห้าปีฉบับนี้ต้องการปฏิสังขรณ์และก้าวผ่านระดับการผลิตก่อนสงคราม โดยการเน้นหนักหรือใช้ทรัพยากรของประเทศมุ่งไปให้แก่การพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก การผลิตเครื่องจักรอุปกรณ์ต่าง ๆ การขนส่งทางรถไฟ ตลอดจนปรับปรุงการเกษตรและไม่ละทิ้งอุตสาหกรรมเบา โครงการกำหนดให้ยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้น นอกจากนี้ก็มีการปฏิรูปเงินตรา (ซึ่งในระหว่างสงครามเงินรูเบิลหมุนเวียนในท้องตลาดมีจำนวนเพิ่มขึ้นถึง 250%) แผนห้าปีฉบับที่ 4 มีดังนี้คือ⁵

	1940	1945	1950	1950
			(แผน)	(จริง)
รายได้ประชาชาติ (ดัชนี)	100	83	138	164
ผลผลิตอุตสาหกรรมรวม	100	92	148	173
สินค้าเพื่อการผลิต	100	112	-	205
สินค้าเพื่อการบริโภค	100	59	-	123
ผลผลิตเกษตรกรรมรวม	100	60	127	99
คนงานและลูกจ้าง (ล้านคน)	31.2	27.3	33.5	39.2
ค่าจ้างเฉลี่ย (ต่อปี)	4,054	5,000	6,000	7,670
การขนส่งสินค้าทางรถไฟ (พันล้านตัน-ก.ม.)	415	314	532	602.3
ถ่านหิน (ล้านตัน)	165.9	149.3	250	261.1
กระแสไฟฟ้า (พันล้านกิโลวัตต์-ชม.)	48.3	43.2	82	91.2
น้ำมัน (ล้านตัน)	31.1	19.4	35.4	37.9
เหล็กหลอม (ล้านตัน)	14.9	8.8	19.5	19.2
เหล็กกล้า (ล้านตัน)	18.3	12.3	25.4	27.3
รถแทรกเตอร์ (พันคัน-15 กำลังม้า)	66.2	14.7	112	242.5
ซีเมนต์ (ล้านตัน)	5.7	1.8	10.5	10.2
ผ้าฝ้าย (ล้านเมตร)	3,900	1,617	4,686	3,899
ผ้าขนสัตว์ (ล้านเมตร)	119.7	53.6	159	155.2
รองเท้าหนัง (ล้านคู่)	211.0	63	240	203.4
น้ำตาล (ล้านตัน)	2.2	0.46	2.4	2.5
การเก็บเกี่ยวข้าว (ล้านตัน)	119	-	127	120

ตามโครงการจะใช้เงินลงทุนในทางเศรษฐกิจ 250 พันล้านรูเบิล โดยที่ 157.5 พันล้าน กำหนดไว้ให้สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรม⁶ และ 87.9% ของการลงทุนทางอุตสาหกรรมในปี 1945-1950 เป็นการลงทุนโดยตรงแก่สาขาการผลิตสินค้าเพื่อการผลิต ที่เหลือเป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมอาหาร เมื่อสิ้นสุดโครงการระดับการผลิตทางอุตสาหกรรมต้องเพิ่มขึ้นกว่าระดับก่อนสงคราม 48% สิ่งที่สำคัญเป็นอันดับแรกก็คือ การฟื้นฟูและพัฒนาอุตสาหกรรมหนักอย่างรวดเร็ว ซึ่งรวมถึงแขนงโลหะเหล็กและโลหะมีใช้เหล็ก การสร้างเครื่องจักรและเชื้อเพลิง อุตสาหกรรมเคมีและไฟฟ้า อุตสาหกรรมสร้างเครื่องจักรต้องเพิ่มมากกว่าตัวเลข

ปี 1940 2 เท่า สำหรับการเกษตรต้องฟื้นฟูระดับการผลิตให้ได้เพิ่มขึ้น 27% นอกจากนี้ ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของแผนห้าปีฉบับที่ 4 คือ โครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ 5 โครงการสำหรับปรับปรุงอุปทานไฟฟ้า ระบบชลประทาน และระบบ การคมนาคม โครงการเหล่านี้ประกอบด้วย สถานีไฟฟ้าพลังน้ำขนาดใหญ่บนฝั่งแม่น้ำโวลก้า 2 แห่ง คือ คุยบิเชฟ (Kuibyshev) และ สตาลินกราด สถานีไฟฟ้าพลังน้ำบนฝั่งแม่น้ำดนิเปอร์ คือ คาคอฟก้า (Kakhovka) โครงการขุดคลอง Turkemanian Canal ในเอเชียกลาง และโครงการขุดคลอง Volga-Don Canal เป็นต้น

การพัฒนาอุตสาหกรรม

ปีที่สงครามสงบอย่างแท้จริงคือปี 1946 ซึ่งเป็นปีที่ยุ่งยากลำบากมากปีหนึ่ง ได้เกิดความแห้งแล้งอย่างรุนแรงซึ่งทำให้การฟื้นตัวช้าขึ้น ขบวนการการก่อสร้างใหม่ต้องเผชิญกับปัญหามากมาย ประสิทธิภาพในการผลิตถูกกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงด้วยความรู้สึกที่ว่าควรมีการลดหย่อนผ่อนปรนภายหลังจากช่วงเวลาสงครามที่ใช้วินัยที่เข้มงวดและกฎอัยการศึก นอกจากนี้ยังถูกกระทบกระเทือนโดยความต้องการที่จะฝึกอบรมใหม่ (re-train) ของพวกแรงงานเนื่องจากพวกเขาคุ้นเคยกับการผลิตรถถังและปืน และให้มาทำการผลิตสินค้าอื่น ๆ ดังนั้นแผนผลผลิตทางอุตสาหกรรมสำหรับ 1946 ไม่ประสบผลสำเร็จตามแผน Civilian output เพิ่มขึ้น 20% (เหล็กกล้าเพิ่มขึ้น 9% ถ่านหินและกระแสไฟฟ้า 10% บัญไม้ไม่น้อยกว่า 50%) อย่างไรก็ตามผลผลิตเหล่านี้ก็ยังน้อยกว่าการลดลงในการผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ ดังนั้นผลผลิตทางด้านอุตสาหกรรมทั้งหมดลดลงตามตัวเลขของทางการคือลดลงเกือบ 17% เมื่อเทียบกับปี 1945

หลังปี 1946 ผลผลิตอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นเป็นเปอร์เซ็นต์ที่สูงมาก อันนี้เป็นผลมาจากความสำเร็จของการแก้ไขปรับปรุงและการฝึกอบรมใหม่ การดำเนินการใหม่ในเมืองและโรงงานที่ถูกทำลายและมีการลงทุนใหม่ ๆ ที่สำคัญมากขึ้น โรงงานถลุงแร่จำนวนมากรวมทั้งโรงงานวิศวกรรมหนักโดยปกติถูกสร้างให้ทันสมัยขึ้นจากการปฏิสังขรณ์ใหม่ ในปี 1948 วิชาหกิจอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ เป็นอันมากเปิดดำเนินการเต็มสมรรถนะ เช่น โรงงานโลหะในซาปอโรซเย กลุ่มโรงงานอซอฟสตาลในซดานอฟ โรงงานโลหะมาเคเยฟก้า และโรงงานผลิตรถแทรกเตอร์ในคาร์คอฟ เป็นต้น

แผนการลงทุนสำหรับปี 1946-1950 ได้ล้าหน้าไปถึง 22% ได้มีการลงทุนโดยตรงในเขตที่เคยถูกยึดครอง และได้มีการกระตุ้นให้ดำเนินการใหม่ในเมืองและโรงงานที่ถูกทำลาย ดังนั้นแม้ว่าเมืองจะถูกทำลายและปล่อยน้ำให้ท่วมโดยพวกเยอรมันก็ตาม แต่เมืองโดเนตส์เบซิน

ก็สามารถดำเนินการได้ โดยที่เมื่อถึงปี 1950 สามารถผลิตได้มากกว่าผลผลิตปี 1940 ดังตัวเลขต่อไปนี้

1940	94.3 ล้านตัน
1945	38.4 ล้านตัน
1950	94.6 ล้านตัน

ผลผลิตด้านการถลุงแร่ของอุเครนก็เช่นเดียวกันได้เพิ่มขึ้นเมื่อถึงปี 1950 เท่าหรือเกือบเท่าปี 1940 ทั้งนี้เพราะความสามารถในการผลิตของอุรราลและไซบีเรียได้ขยายออกไปในระหว่างเวลาสงครามโดยมีการก่อสร้างใหม่ และการโยกย้ายโรงงานมาจากตะวันตก และยังคงเติบโตไปเรื่อย ๆ ผลสุทธิคือแผนห้าปีนั้นได้ผลิตเกินแผนในสาขาเหล่านี้ และได้ล้ำหน้าระดับปี 1940 ไปไกล เชื่อนدنเปอรอันยังใหญ่ได้ถูกสร้างขึ้นใหม่และเริ่มต้นผลิตกระแสไฟฟ้าได้ในตอนต้นเดือนมีนาคม 1947 ในอุเครนการผลิตกระแสไฟฟ้าในปี 1950 ผลิตได้มากกว่าของปี 1940 ซึ่งทั้งหมดนี้ก็ต้องอาศัยการทำงานที่หนักภายใต้สภาพความยากลำบาก

จุดเด่นในการพัฒนาอุตสาหกรรมหลังสงคราม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังปี 1949 คือการปรับปรุงอุตสาหกรรมสาขาพื้นฐานให้ทันสมัย โดยการผลิตเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ทันสมัยออกมา และได้ใช้สิ่งนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการเร่งทวีความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรม

การพัฒนาที่สำคัญหลังสงครามยังประกอบด้วยพยายามขยายการผลิตให้ได้สัดส่วนทั่วทั้งประเทศต่อไป ได้มีศูนย์การผลิตโลหะเหล็กแห่งใหม่ ๆ ขึ้นในเอเชียกลางและทรานสคอเคเซีย การสกัดถ่านหินเพิ่มขึ้นในเหมืองคุชเนตสก์ ในคารากันดา และอุรราลส์ มีการสร้างสถานีไฟฟ้าใช้ความร้อนและพลังน้ำขึ้นบนแม่น้ำโวลก้าและคามา โรงงานสร้างเครื่องจักรและเคมีในเอสโตเนีย โรงงานสร้างเครื่องจักรไฟฟ้า และ Avtoelektropribor สร้างขึ้นในริกา รวมทั้งโรงงานผลิตตู้รถไฟในริกาด้วย

การฟื้นตัวของอุตสาหกรรมผลิตสิ่งบริโภครองจากระดับที่ต่ำมากของปี 1945 ได้เป็นไปอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ส่วนของสหภาพโซเวียต ถึงปี 1948 อุตสาหกรรมขนสัตว์ได้ล้ำหน้าระดับปี 1940 ผ้าฝ้ายและน้ำตาลประสบผลสำเร็จในปี 1950 และการผลิตเครื่องหุ้มห่อเท้าในปี 1950 ยังน้อยกว่าแผน มีความขาดแคลน แต่ในปี 1951 ก็ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นเมื่อถึงปี 1950 อุตสาหกรรมของโซเวียตก็สามารถฟื้นตัวจากความหายนะ โดยเฉพาะได้มีการเน้นหนักในด้านอุตสาหกรรมหนัก เช่นเมื่อถึงปี 1950 การถลุงเหล็กได้เพิ่มขึ้นถึง 19.2 ล้านตัน และการถลุงเหล็กกล้าได้เพิ่มขึ้นเป็น 17.3 ล้านตัน ซึ่งมากกว่าที่ผลิตได้ทั้งสิ้นในปี 1940 29% และ 49% ตามลำดับ ถ่านหินและน้ำมันได้มีการผลิตเป็นปริมาณมากกว่าที่เคยผลิตมาแล้ว และพลังไฟฟ้าเกือบ

เป็น 2 เท่าของอัตราปี 1940 ได้มีการเปิดเขตใหม่ ๆ และวิธีการใหม่ ๆ ได้ถูกนำมาใช้ อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมไม้ขนและการก่อสร้างยังล้าหลังอยู่ อุตสาหกรรมผ้าและอุตสาหกรรมเครื่องหุ้มห่อเท้าไม่ประสบผลสำเร็จตามแผน

แต่อย่างไรก็ตามในปี 1950 ผู้วางแผนก็มีความพอใจ แม้ว่าความผิดพลาดและข้อยุ่งยากมีมากก็ตาม แต่ความสำเร็จพูดได้ว่ายิ่งใหญ่พอสมควร โดยสรุปผลสำเร็จของแผนห้าปีฉบับที่ 4 คือในช่วงนี้วิสาหกิจอุตสาหกรรมกว่า 6,000 แห่งได้รับการปฏิสังขรณ์ และมีการสร้างศูนย์อุตสาหกรรมใหม่ ๆ ขึ้นอีกเป็นอันมาก

การเปลี่ยนแปลงในด้านการบริหารและการวางแผน

เมื่อสงครามสิ้นสุดลงก็ได้มีการเปลี่ยนรูปกระทรวงบางกระทรวงซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบอุตสาหกรรมผลิตอาวุธ เช่น ผลิตรถถัง และให้มีการสร้างอุตสาหกรรมใหม่สำหรับผลิตสินค้าอุปโภคบริโภค เช่น พวกเครื่องมือในการขนส่ง เครื่องจักรทางการเกษตร เครื่องจักรเพื่อการก่อสร้างและการสร้างถนน เป็นต้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในปี 1946 โดยเฉพาะการก่อตั้งกระทรวงใหม่ ๆ จากกรมต่าง ๆ วันที่ 15 มีนาคม 1946 ได้เปลี่ยนไปเรียกเป็น “ministry” แทน “people’s commissariats” แม้จะมีการเปลี่ยนชื่อแต่ก็ไม่ได้มีความสำคัญอันใดและ sub-division ก็ยังคงมีอยู่ต่อไป กระทรวงเศรษฐกิจที่สำคัญบางกระทรวงถูกแบ่งออกตามสภาพภูมิศาสตร์ เช่น มีหนึ่งกระทรวงสำหรับอุตสาหกรรมถ่านหินของภูมิภาคตะวันตกของไซบีเรียและอีกกระทรวงสำหรับอุตสาหกรรมถ่านหินในภูมิภาคทางตะวันออก กระทรวงอุตสาหกรรมน้ำมันและการประมงก็ถูกแบ่งออกเป็น 2 กระทรวงเช่นกันตามหลักภูมิศาสตร์ นอกจากนี้กระทรวงอุตสาหกรรมเบาได้ถูกแบ่งออกเป็นกระทรวงอุตสาหกรรมเบาและกระทรวงอุตสาหกรรมผ้า และในช่วงเวลานี้ก็ได้มีการก่อตั้งกระทรวงที่แยกออกไปสำหรับการก่อสร้างจำนวนหนึ่งเพื่อการบริหารวิสาหกิจการก่อสร้างอาคารพิเศษและถาวรที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ในปี 1946-1947 เฉพาะจำนวนกระทรวงอุตสาหกรรมและการก่อสร้างได้เพิ่มขึ้นเป็น 33 กระทรวง เมื่อเทียบกับ 21 กระทรวงในปี 1939 และกระทรวงเศรษฐกิจอื่น ๆ ก็ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างเด่นชัดในช่วงปีเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น กระทรวงเกษตรได้ถูกแบ่งแยกออกและแผนกสำรองแรงงานถูกรวมกลับเข้ามาอยู่ในกระทรวง เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงในการเลื่อนสถานะของรัฐมนตรี แต่เดิมรองหรือผู้ช่วยรัฐมนตรีซึ่งบังคับบัญชาแผนกกราฟคือ เมื่อกราฟก็ได้กลายเป็นกระทรวงผู้ช่วยรัฐมนตรีก็ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นรัฐมนตรี และขบวนการในการเพิ่มจำนวนกระทรวงก็ได้เริ่มมาตั้งแต่ก่อนสงครามซึ่งได้เกี่ยวพันกับการแต่งตั้งสถานะของผู้นำพรรคของโปลิตบูโรเป็นเช่นเจ้าเหนือหัว (overlords)

เช่น Ordzhonikidze เมื่อเขาเป็นรัฐมนตรีกระทรวงอุตสาหกรรมหนักได้เป็นผู้นำพรรคซึ่งมีอำนาจโดยตรงในการปฏิบัติงาน ผู้นำพรรคจะเป็นผู้ให้คำแนะนำกระทรวงเหล่านี้จากส่วนกลางคือ เครมลิน

สำหรับสหภาพสาธารณรัฐแทบจะไม่มีอำนาจเหนือเศรษฐกิจของตนเองในเวลานั้น แต่อย่างไรก็ตามขบวนการของ sub-division ก็ยังคงก้าวหน้าต่อไปอย่างเห็นได้ชัด และในปี 1947-1948 ได้มีการรวมเข้าด้วยกันใหม่ของกระทรวง แม้ว่าบางครั้งได้มีการเปลี่ยนชื่อและความรับผิดชอบ ดังนั้นในวันที่ 28 ธันวาคม 1948 ได้มีการรวมกระทรวงถ่านหิน 2 กระทรวงเข้าด้วยกันเป็นกระทรวงเดียว กระทรวงน้ำมัน 2 กระทรวงรวมกับแผนกจัดหาน้ำมัน (the oil supplies department) ถูกรวมเข้าเป็นกระทรวงอุตสาหกรรมน้ำมัน 1 กระทรวงและอื่น ๆ และรัฐมนตรีหลายคนก็ได้กลายเป็นผู้ช่วยรัฐมนตรี การเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในแนวทางอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นกระทรวงถลุงแร่ได้ถูกแบ่งแยกในเดือนธันวาคม 1950 ออกเป็น 2 แผนกคือแผนกโลหะเหล็กและแผนกโลหะที่มีโซ่เหล็ก เป็นต้น

หน่วยงาน Gosplan ได้มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ในเดือนธันวาคม 1947 Gosplan ถูกเรียกชื่อใหม่แทนที่จะเป็น the State Planning Commission ก็กลายเป็น the State Planning Committee และหน้าที่ในการวางแผนก็ถูกจำกัดลงไป นั่นคือ Supply function ของ Gosplan ถูกโยกย้ายไปให้แก่องค์การที่แยกออกไปคือ Gosplanab (State Supplies Committee) และหน้าที่ความรับผิดชอบในด้าน Technical progress ก็ถูกโยกย้ายไปให้แก่ Gostekhnika ซึ่งเป็นคณะกรรมการของรัฐในการแนะนำเทคนิคใหม่ ๆ ให้แก่ระบบเศรษฐกิจของโซเวียต และในวันที่ 10 สิงหาคม 1948 สำนักงานสถิติกลางถูกแยกออกจาก Gosplan และไปขึ้นอยู่กับคณะรัฐมนตรี และ Voznesensky ซึ่งเป็นหัวหน้า Gosplan ได้ถูกปลดออกจากตำแหน่งในเดือนมีนาคม 1949 และต่อมาเขาถูกยิงตาย ผู้ช่วยของเขาได้ดำรงตำแหน่งแทนคือ Saburov

นโยบายการเกษตร : การควบคุมที่เข้มงวดขึ้น

ปี 1946 เป็นปีที่การเกษตรประสบความสำเร็จอย่างมาก การขาดแคลนกำลังคน รถแทรกเตอร์ ม้า เชื้อเพลิง เมล็ดพันธุ์ การขนส่ง และในเขตที่ประสบภัยสงครามคือบ้านเรือน ทำให้การฟื้นตัวเป็นไปอย่างช้าในตอนแรก ในปี 1946 พื้นที่หว่านทั้งหมดเป็นเพียง 76% ของปี 1940 (75% ในปี 1945) ภาวะความแห้งแล้งอดอยากได้เกิดขึ้นในหลายท้องที่ ซึ่งครอบคลุมบริเวณอันกว้างใหญ่ของสหพันธรัฐรัสเซีย รวมถึงภูมิภาคโวลก้า คอเคซัสภาคเหนือ และยูเครน ตามสถิติการเก็บเกี่ยวปี 1945 มีเพียง 47.3 ล้านตัน ในปี 1946 มีเพียง 39.6 ล้านตัน คนจำนวนมาก

ตาย เบื้องจากขาดอาหาร ต่อมาครูเซฟได้อ้างว่าสตาลินเป็นผู้ออกคำสั่งให้ส่งข้าวออกจำหน่ายต่างประเทศ ทั้ง ๆ ที่ภายในประเทศประชาชนกำลังอดอยาก ผลจากการที่สำรองอาหารหมดไป เป็นเหตุให้การยกเลิกการปันส่วนต้องล่าช้าไปจนกระทั่งปี 1947

ในระหว่างสงครามการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานของนารวมได้มีการลดหย่อนลงบ้าง รัฐได้ผ่อนคลายการควบคุมนารวม สมาชิกได้รับอนุญาตในบางกรณีให้เพาะปลูกพืชผลลงบนที่ดินส่วนรวม (collective land) นารวมมีอิสระมากยิ่งขึ้น นารวมได้รับอนุญาตให้ตัดสินใจด้วยตนเองว่าควรจะทำอย่างไร

หลังสงครามสตาลินได้หันกลับมาใช้วิธีการควบคุมอีกครั้งหนึ่ง การล่งล้อของชาวนารวมเข้าไปในนารวมหลังจากสงครามได้สิ้นสุดลง ในวันที่ 19 กันยายน 1946 ได้มีการออกกฎหมายที่ใช้มาตรการกำจัดช่องโหว่ของกฎข้อบังคับของนารวมมาใช้ ที่ดินทุกแห่งซึ่งเป็นที่ต้องการของเอกชนและสถาบันต่าง ๆ จำเป็นต้องกลับคืนมาเป็นของนารวม ต่อมาได้ออกกฎหมายอีกฉบับหนึ่งให้มีการส่งมอบผลผลิตตามเกณฑ์ให้แก่รัฐและแก่องค์กรจัดหาอีกครั้งหนึ่งเพื่อที่จะบังคับควบคุมการเกษตรจากส่วนกลาง กฎหมายปี 1946 ต่อมาได้มีการจัดตั้งสภากิจการนารวมเพื่อป้องกันช่องโหว่ของกฎข้อบังคับของนารวมและทำหน้าที่ให้คำแนะนำนารวมและ MTS โดยมีอังเดรเยฟ (Andreyev) สมาชิกคนหนึ่งของโปลิตบูโรเป็นประธานและในช่วงเวลานั้น เขาก็กลายเป็นผู้นำด้านการเกษตรของพรรค

ต้นปี 1946 กระทรวงเกษตรได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1. Food Crops (zemledeliye)
2. Industrial Crops
3. Livestock

ซึ่งอันนี้จะเห็นได้ว่าเป็นการขยายตัวของ sub-division เข้าไปในกระทรวงเกษตรและได้มีการขยายตัวไปยังอุตสาหกรรมด้วย แต่ก็มี ความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คืออุตสาหกรรมใด ๆ ก็ตามจะขึ้นอยู่กับกระทรวงเพียงหนึ่งกระทรวงเท่านั้นในเวลาหนึ่ง ๆ ในขณะที่นารวมทั้งหลายมีทั้งส่วนที่เป็นปศุสัตว์บ้าง พืชผลอุตสาหกรรมบ้าง เช่น หัวบีตที่ใช้ทำน้ำตาล ผ้าย ป่านปอ ทานตะวัน เป็นต้น และมีพืชผลที่เป็นธัญญาหารด้วย และส่วนเหล่านี้ก็ขึ้นอยู่กับกระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแต่ละกระทรวง ขณะเดียวกันก็ต้องเชื่อฟังคำแนะนำของสภากิจการนารวมโดยไม่มีการพูดถึงหน่วยจัดหาและคณะกรรมการพรรคส่วนท้องถิ่น ซึ่งความยุ่งเหยิงของระบบราชการนี้ได้สิ้นสุดลงในเดือนกุมภาพันธ์ 1947 ด้วยการจัดตั้งกระทรวงเกษตรซึ่งเป็นกระทรวงเดียวขึ้นใหม่เพื่อที่จะกำจัดการ

จัดองค์การที่ไม่สมบูรณ์และไม่ประสานกัน และสุดท้ายสภาภิจักรนารวมก็ถูกกำจัดหมดไป

อย่างไรก็ตามการเข้าแทรกแซงของส่วนกลางก็ไม่ได้ลดลงแต่เข้มงวดยิ่งขึ้น การประชุมคณะกรรมการกลางของพรรคในเดือนกุมภาพันธ์ 1947 ได้ตัดสินใจการขยายตัวของผลผลิตการเกษตรเป็นสิ่งจำเป็นและต้องดำเนินการอย่างระมัดระวัง และนารวมทุกแห่งจำเป็นต้องมีแผนการเพาะปลูกไม่เพียงแต่ข้าวเท่านั้นแต่จะต้องมีแผนสำหรับธัญญาหารชนิดต่าง ๆ อีกด้วย ที่ประชุมเดียวกันนี้ได้ยืนยันอีกครั้งถึงหน้าที่ของการบังคับให้เป็นไปตามข้อบังคับของนารวมและให้ความสำคัญยิ่งต่อการจัดหาผลผลิตให้แก่รัฐ โควตาการบังคับส่งมอบผลผลิตในเวลานั้นแตกต่างกันไปในแต่ละเขต นอกจากนี้บทบาทในการเป็นผู้ให้คำแนะนำของ MTS ก็เข้มแข็งขึ้นโดยการแต่งตั้งรองผู้อำนวยการฝ่ายการเมืองในแต่ละ MTS

ในช่วงเวลานี้ระบบการปลูกหญ้าหมุนเวียนที่เรียกว่า the **travopolye** (grass rotation) system ถูกนำมาใช้เพื่อการแก้ไขเหยียวยา และนาได้รับคำแนะนำให้ใช้โครงการปลูกพืชหมุนเวียนกับการปลูกหญ้าโดยไม่คำนึงถึงสภาพของท้องถิ่น และสตาลินก็เชื่อที่ปรึกษาบางคนในปี 1946-1947 ว่าข้าวสาลีฤดูใบไม้ผลิ (spring wheat) ให้ผลดีกว่าข้าวสาลีฤดูหนาว (winter wheat) และต่อมาครุสเชฟก็ได้กล่าวว่าเขาได้รับคำสั่งให้ทำการขยายการเพาะปลูกข้าวสาลีฤดูใบไม้ผลิในอุเครนที่ซึ่งข้าวสาลีฤดูหนาวได้ให้ผลผลิตต่อพื้นที่สูงกว่ามาก แต่อย่างไรก็ตามในปี 1948 ก็ได้พยายามเอาชนะความยุ่งยากเหล่านี้

เมื่อถึงฐานะทางการเงินของนารวมซึ่งได้จ่ายเงินให้แก่สมาชิกนั้นต่ำมาก ซึ่งจนทุกวันนี้ก็ยังไม่มีการตีพิมพ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ นอกจากรัฐไม่ได้เพิ่มราคาให้แก่ผลผลิตที่นารวมต้องส่งมอบให้แก่รัฐแล้ว ยังได้เพิ่มภาระให้แก่นารวมอีกคือแทนที่จะสามารถได้รับเมล็ดพันธุ์จากกระทรวงจัดหา นารวมกลับต้องเก็บรักษาสำรองเมล็ดพันธุ์ของนารวมเองโดยกฎีกาวันที่ 28 กรกฎาคม 1947 และออกกฎีกาซ้ำอีกในวันที่ 29 มิถุนายน 1950 การเก็บภาษีนารวมได้เพิ่มขึ้น (11 สิงหาคม 1948) และนารวมจำเป็นต้องกันเงินจำนวนหนึ่งไว้สำหรับเป็น capital investment (16 กุมภาพันธ์ 1952) นอกจากนั้นภาษีที่เรียกเก็บจากสวนแปลงส่วนตัวก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ซึ่งดูราวกับว่าสตาลินได้กำหนดให้ขนาดต้องจ่ายสำหรับการก่อสร้างใหม่ที่จำเป็นหลังสงคราม อย่างไรก็ตามการให้สัมปทานที่เป็นประโยชน์ ผลประโยชน์ต่อการเงินของนารวมก็คือ สหกรณ์ขายปลีกได้รับอนุญาตให้ขายสินค้าได้ในราคาที่ใกล้เคียงหรือราคาในตลาดเสรีและให้สร้างร้านค้าในเมืองเพื่อจุดประสงค์นี้ สหกรณ์นี้จะซื้อผลผลิตจากนารวมในราคาที่สูงกว่า แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการนี้ก็ได้ออกยกเลิกไปในปี 1948

ภาวะของนารวมได้เพิ่มขึ้นในเดือนตุลาคม 1948 เนื่องจากสตาลินได้เริ่ม “โครงการปลูกป่าขนาดยักษ์” (a giant afforestation program) เรียกว่า “แผนการแปลงรูปธรรมชาติ” (plan to transform nature) ของเขาเพื่อหยุดความแห้งแล้ง และพายุทรายโดยเฉพาะในยูเครนตะวันออก⁷ โดยการยอมรับแผนการของสตาลิน คือแผนที่เขาเสนอให้มีการจัดตั้งนารวมในเขตสเตปป์ (steppe) ให้ทำการเพาะปลูกในป่าอันกว้างใหญ่ด้วยค่าใช้จ่ายของนารวมเอง รวมทั้งการขุดคลองและจัดการชลประทานเอง ผลปรากฏว่าความพยายามนี้สูญเปล่า เพราะต้นไม้ไม่เจริญเติบโต และมีการขุดคลองน้อยมาก ดังนั้นในเดือนเมษายน 1949 จึงไม่มีการยอมรับกฤษฎีกาแผนสามปีสำหรับปศุสัตว์ ซึ่งมีความต้องการให้มีการขยายตัวอย่างขนาดใหญ่ของการถือครองปศุสัตว์และเพิ่มผลผลิตพวกนม ไข่ ผลิตรกซ์นมเนย 50% เป็นต้น โคเวต้าที่ต้องส่งมอบให้รัฐถูกเพิ่มขึ้นตามส่วน แม้ราคายังคงต่ำอยู่ ซึ่งอันนี้ต่อมาได้ทำให้นารวมและชาวนารวมยิ่งจนลงไปอีก ดังนั้นแผนไม่บรรลุผลสำเร็จแต่การส่งมอบก็ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างมาก

แต่ที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรคือได้มีการฟื้นตัวอย่างรวดเร็วในการผลิตรถแทรกเตอร์และเครื่องจักรการเกษตร ซึ่งสามารถทำให้ MTS ทำงานได้ดีขึ้น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมซึ่งได้รับความสำคัญเป็นอันดับสูงสุดแล้ว หมู่บ้านการเกษตรก็ยังคงถูกละเลยในด้านที่อยู่อาศัยและพลังไฟฟ้า

ราคาสินค้าการเกษตรและรายได้ของชาวนา

เราจะเห็นได้ว่าอัตราแลกเปลี่ยนที่บังคับแก่หมู่บ้านไม่เป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากราคาที่รัฐจ่ายสำหรับผลผลิตเกษตรที่ต้องส่งมอบให้ นั้นราคาต่ำมาก ไม่มีการเพิ่มราคาขึ้นเลยในระหว่างปี 1940-1947 ดังนั้นในเวลานั้นความแตกต่างระหว่างราคาปลีกและราคาส่งมอบได้ถึงจุดสูงสุด ดัชนีราคาปลีกในปี 1947 ได้สูงขึ้นเป็น 2,045 (1928 เท่ากับ 100) ในปี 1952 ดัชนีราคาเฉลี่ยสำหรับข้าว เนื้อ และหมู โดยแท้จริงแล้วต่ำกว่าในปี 1940 ราคาที่จ่ายให้สำหรับการส่งมอบผลผลิตมันฝรั่ง โดยบังคับนั้นน้อยกว่าต้นทุนการขนส่งมันฝรั่งไปยังจุดรวมเสียอีก และต้นทุนนี้นารวมก็จำเป็นต้องรับภาระ

เมื่อดูถึงผลของราคาเหล่านี้ต่อรายรับสุทธิของนารวม นั่นคือราคาที่รัฐจ่ายให้สำหรับผลผลิตที่นารวมส่งมอบให้โดยเฉลี่ยสำหรับข้าวในปี 1940 เป็น 8.63 รูเบิลต่อควินตัล (quintal เท่ากับ 100 ก.ก.) ในขณะที่นารัฐได้รับ 29.70 รูเบิลต่อควินตัล ในปี 1952 ราคาที่รัฐจ่ายให้แก่ นารวมเป็น 8.25 รูเบิล แต่ราคาที่นารัฐได้รับเป็นจำนวนถึง 62 รูเบิล ยิ่งกว่านั้นนารัฐยังสามารถได้

รับปัจจัยการผลิตของตนในราคาขายส่งของรัฐ ในขณะที่นารวมต้องจ่ายในราคาปลีกที่สูงกว่ามาก ผลที่ตามมาคือต้นทุนที่แท้จริงในนารวมสูงกว่าหรือค่อนข้างจะสูงกว่าค่าจ้างที่นารัฐได้จ่ายให้สมาชิกชาวนารัฐเสียอีก

ในปี 1952 ซึ่งเป็นปีที่ดีกว่าปี 1950 รายได้ของนารวมจากการทำนาในนารวมเป็นดังนี้ คือ³

รูเบิลต่อหน่วยวันทำงาน	เงินสดที่จ่ายแก่สมาชิก (ล้านรูเบิล)	รูเบิลต่อปีต่อครัวเรือน (เงินสด)
1.40	12.4	623

ในช่วงเวลานี้ผลตอบแทนที่จ่ายให้แก่ชาวนารวมส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นสิ่งของหรือผลผลิตมากกว่าเงินสด แม้กระนั้นก็ยังเป็นตัวเลขที่ต่ำกว่ามาก ในแง่ที่เป็นจริงยังต่ำกว่าปีที่ติดก่อนสงคราม ถึงแม้ว่ารายได้รวมทั้งหมดของนารวมได้เพิ่มขึ้นอย่างมากจาก 16.8 พันล้านรูเบิลในปี 1937 เป็น 42.8 พันล้านรูเบิลในปี 1952 แต่ในขณะที่ในปี 1937 เกือบครึ่งหนึ่งของรายได้เหล่านี้ได้จ่ายให้แก่ชาวนารวม แต่สัดส่วนในปี 1952 ต่ำกว่า 29% ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากการที่ราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้นมากกว่า รายจ่ายการลงทุนสูงมากกว่ารวมทั้งภาษีด้วย เป็นต้น

ในปี 1948-1950 รายได้เป็นเงินสดนั้นต่ำมากบางครั้งเพียง 1 รูเบิลต่อ *trudoden* (อัตรานี้เป็นเงินรูเบิลเก่าซึ่งมีค่าเท่ากับ 10 โดเปคในปัจจุบัน) ดังนั้นในเวลานั้นรายได้เป็นเงินสดโดยเฉลี่ยจากรางานที่ทําให้นารวมก็คือ 28 *trudodni* ซึ่งซื้อเหล้าวิสกี้ได้เพียง 1 ขวด เนย 1 กก. มีค่าเท่ากับ 60 *trudodni* เสื้อผ้าสูงเกาฟลาว 1 ชุดก็มีราคาแพงกว่าค่าจ้างโดยเฉลี่ยตลอดปี

ระบบการประเมินหรือกำหนด *trudodni* ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยการเพิ่มบรรทัดฐานการทำงานและใช้ระบบการให้โบนัสสำหรับการผลิตได้เกินแผน แต่อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาที่สำคัญในเรื่องผลตอบแทนที่เพียงพอที่จะจ่ายให้แก่ชาวนารวม การขาดสิ่งจูงใจที่มีประสิทธิภาพเนื่องมาจากการที่ได้รับผลตอบแทนต่ำเกินไปได้ก่อให้เกิดความยากลำบากทางการเกษตรในปีนั้น ๆ

พวกเขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ก็โดยอาศัยส่วนแบ่งส่วนตัวของพวกเขา รวมทั้งปศุสัตว์ การขาดสิ่งจูงใจอย่างเพียงพอในการทำงานในนารวม ทำให้ชาวนาไม่เต็มใจที่จะทำและหันมาให้ความสนใจในสวนส่วนตัวมากกว่า การเรียกเก็บภาษีอย่างหนักในระหว่างสงครามต่อการเพาะปลูกของเอกชนและต่อสัตว์เลี้ยงยังคงมีอยู่ ภาษีขึ้นอยู่กับอัตราต่าง ๆ ของมูลค่า ในปี 1943 ไร่ 1 ไร่ถูกกำหนดว่าจะนำมาซึ่งรายได้ปีละ 3,500 รูเบิล และในช่วงนี้ภาษีจะอยู่ในระหว่าง

8%-30% มูลค่านี้ได้ลดลงบ้างภายหลังสงคราม ดังนั้นวัว 1 ตัวจึงกลายเป็นมีค่าเพียง 2,540 รูเบิล หมู 1 ตัวเท่ากับรายได้ 800 รูเบิล (เมื่อเทียบกับ 1,500 ในปี 1943) มันฝรั่ง 180 รูเบิลต่อพื้นที่ 100 เฮ็คตาร์ (เมื่อเทียบกับ 350 รูเบิล) ส่วนผลไม้เพียง 160 รูเบิล แต่ราคาในตลาดเสรีได้ลดลงอย่างมากกว่านี้ และอัตราภาษีที่เรียกเก็บต่ออัตรามูลค่านี้หลายครั้งที่ได้เพิ่มขึ้น ในขั้นสุดท้ายได้ขึ้นไปถึง 12%-48% ในขณะที่ปี 1943 ภาษีที่เรียกเก็บแก่รายได้ที่ประเมินจำนวน 5,000 รูเบิลนั้น เป็น 540 รูเบิล ถึงปี 1951 ภาษีที่เก็บได้เพิ่มขึ้นเป็น 820 รูเบิล ภาษีที่สูงได้ทำให้ชาวนาลดการเพาะปลูกและปศุสัตว์ของเขาลงเพื่อหลีกเลี่ยงภาษีที่หนักมาก จำนวนปศุสัตว์ได้ลดลงและจำนวนวัวยังคงที่หรือลดลงบ้าง หลังปี 1949 ส่วนหนึ่งเนื่องจากการขาดแคลนหญ้าแห้งสำหรับปศุสัตว์ของนารวม แต่เฉพาะอย่างยิ่งเนื่องมาจากการลดลงในการเป็นเจ้าของปศุสัตว์ของเอกชนซึ่งเนื่องมาจากภาษีและการตั้งข้อจำกัดในสิ่งอำนวยความสะดวกในการเลี้ยงปศุสัตว์อีกด้วย ดังนั้นจำนวนปศุสัตว์ของเอกชนในปี 1952 ได้ลดลงต่ำกว่าระดับก่อนสงครามดังนี้⁹

ปศุสัตว์ที่ชาวนารวมเป็นเจ้าของ (ต่อ 100 ครัวเรือน)

	1940	1952
ปศุสัตว์	100	86
(วัว)	(66)	(55)
แกะและแพะ	164	88
หมู	45	27

ระหว่างเดือนมกราคม 1950 และมกราคม 1952 จำนวนปศุสัตว์ในครอบครองของเอกชนได้ลดลงจาก 29.0 เป็น 23.2 ล้านตัว (รวมทั้งปศุสัตว์ซึ่งเป็นของบุคคลอื่นนอกจากชาวนารวม) แม้ชาวนาจะได้ขายวัวและหมูของเขาหรือจำกัดการเพาะปลูกมันฝรั่งก็ตาม แต่เขาก็ยังต้องเผชิญกับปัญหาอื่นๆ อีก และจากการที่หน้าที่ของพวกเขาในการส่งมอบผลผลิตโดยบังคับให้แก่รัฐในสิ่งที่พวกเขาต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัวนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเป็นเจ้าของปศุสัตว์หรือการเพาะปลูก ในเรื่องนี้และข้อบังคับเหล่านี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนักมากในช่วงปีเหล่านี้ ดังนั้นทุกครัวเรือนจำต้องส่งมอบน้ำมันโดยเฉลี่ยแล้ว 210-250 ลิตรต่อปี รวมทั้งเนื้อ ผัก ไข่ ขนสัตว์ เป็นต้น พวกเขาจำเป็นต้องขอ ขอยืม หรือซื้อนม ถ้าพวกเขาไม่มีวัว เพราะเพียงครึ่งหนึ่งของครัวเรือนนารวมเท่านั้นที่มีวัว

การขายในตลาดของนารวมยังคงอยู่ในระดับสูง ถึงแม้ว่าราคาลดลงในช่วงระหว่างปี 1945-1950 ดังตัวเลขต่อไปนี้¹⁰

รายได้จากการขายในตลาดนารวม

1940	29.1	(บางแหล่งว่า 41.2)
1950	49.2	
1951	50.8	
1952	53.7	

เนื่องจากรายได้เป็นเงินสดทั้งหมดสำหรับงานในนารวมในปี 1952 แม้จะเป็นเพียง 12.5 พันล้านรูเบิล เห็นได้ชัดว่าในสมัยนี้เศรษฐกิจโดยเอกชนที่ปลื้มก้อยของพวกชาวนาได้ให้รายได้ส่วนมากแก่พวกเขา

อย่างไรก็ตามในแต่ละเขตก็มีความแตกต่างกันอย่างใหญ่หลวง ผลประโยชน์บางประการของนารวมได้จากการที่ราคาพืชผลอุตสาหกรรมได้สูงขึ้น เช่นการปลูกฝ้ายในเอเชียกลาง พวกอื่น ๆ ก็อาจประกอบกิจการในเมืองใหญ่และหารายได้ส่วนใหญ่ได้จากการขายในตลาดเสรี แต่นารวมก็มักตั้งอยู่ในที่ห่างไกลจากเมืองและถูกบังคับให้ผลิตพืชผลที่เป็นอาหารและปศุสัตว์ ดังนั้นพวกนี้จึงมักยากจน ชาวนาเป็นจำนวนมากได้หนีไปทำให้ประชากรในเขตชนบทได้ลดลงอย่างรวดเร็ว

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าภายหลังการฟื้นตัวจากความเสียหายเนื่องจากสงคราม การเกษตรของโซเวียตยังคงอยู่ในสภาพที่อ่อนแอมาก จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายภายหลังการตายของสตาลิน

การจัดองค์กรใหม่ภายในนารวม

ในเดือนกุมภาพันธ์ 1950 ได้มีการประกาศยกเลิกการใช้ระบบ 'link' system หรือ the *zveno* ของการจัดองค์กรแรงงานในนารวม นั่นก็คือได้มีความเห็นว่า the brigade ควรจะเป็นพื้นฐานของการทำงานในนา ซึ่งอันนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้อังเดรเยฟถูกปลดออกจากตำแหน่งในฐานะเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของพรรคในงานด้านการเกษตร

the *zveno* เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ของชาวนาอาจมีจำนวนระหว่าง 6-10 คนผู้ซึ่งจะได้รับที่ดินโดยเฉพาะเพื่อการเพาะปลูกหรือมอบหมายให้ทำงานเฉพาะอย่าง ซึ่งอังเดรเยฟพอใจในวิธีการนี้เพราะเขาเห็นว่ามันเป็นทางที่จะหลีกเลี่ยงการขาดความรับผิดชอบส่วนบุคคลหรือที่เรียกว่า *obezlichka* และเป็นการสะดวกในการจ่ายตามผลงาน ส่วน a brigade เป็นกลุ่มที่ใหญ่กว่ามาก อาจมีจำนวนถึง 100 คน ภายใต้การบังคับบัญชาของ a 'brigadier' ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นก็อาจเนื่องมาจาก sub-division ของงานและที่ดินที่มากเกินไปซึ่งอาจจะขัดขวางการปฏิบัติงานของเครื่องจักร

ขนาดใหญ่โดยเฉพาะในการทำนาข้าว และเป็นความจริงว่ากลุ่มที่เล็กมากนี้ควรจะเป็นสมาชิกของ
ครอบครัว 1 ครอบครัวและรัฐสภาเป็นเจ้าของที่ดินเล็ก ๆ ที่จัดสรรให้แก่เขา แต่อย่างไรก็ตามนับแต่
ไป brigades จึงกลายเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติงานและการจ่ายโดยผลงานเช่นกัน แม้
ว่า zveno เป็นหน่วยหนึ่งใน brigade ก็ยังคงมีอยู่ต่อไป

หลังจากนั้นไม่นานก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอีก นั่นคือมีการตัดสินใจว่านารวมเล็กเกินไป
ในเดือนมกราคม 1950 มีนารวมกว่า 250,000 แห่ง ครุสเชฟได้เริ่มต้นรณรงค์ให้มีการรวม
กัน (amalgamations) ถึงสิ้นปีจำนวนนารวมได้ลดลงครึ่งหนึ่ง ขบวนการได้ดำเนินต่อไปในปีต่อมา
ถึงปี 1952 จำนวนนารวมได้ลดลงเหลือเพียง 97,000 แห่ง

เหตุผลที่มีการรวมนารวมมี 2 ประการ คือ

1. เป็นความจริงที่ว่าครึ่งหนึ่งของโซเวียตทางภาคเหนือขนาดของนารวมโดยเฉลี่ย
เล็กมาก ส่วนมากเล็กเกินที่จะยอมให้นำเอาโครงการ trayopolye crop rotation scheme มาใช้
2. เนื่องจากขาดการควบคุม เป็นการง่ายที่จะหาประธานนารวมที่ไว้ใจได้ ถ้าหาก
นารวมมีไม่มากนัก เลขานุการพรรคส่วนท้องถิ่นทำงานได้ง่ายขึ้น MTS ก็จะมีนารวมจำนวนน้อย
แห่งที่จะต้องบริหารงานด้วย การตัดสินใจให้มีการรวมนารวมกระทำโดยคณะกรรมการกลางใน
วันที่ 30 พฤษภาคม 1950 และได้เน้นหนักถึงกรณีที่ว่าขบวนการ (process) จะต้องเป็นไปโดยสมัครใจ
แต่ตามที่เป็นจริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้นความเป็นจริงแล้วในวันที่ 31 กรกฎาคม 1950 คณะกรรม-
การกลางจำเป็นต้องใช้มาตรการต่อต้านการฆ่าปศุสัตว์ซึ่งดำเนินการควบคู่กันไปกับงานการรวม
นารวมเล็ก ๆ เป็นนารวมขนาดใหญ่

การรวมนารวมขนาดเล็ก ๆ ให้เป็นนารวมขนาดใหญ่นี้เป็นแนวความคิดของครุสเชฟ
ในการที่จะจัดตั้งเมืองเกษตรกรรม (agro-towns) ซึ่งต้องการให้ชาวนาอพยพออกจากหมู่บ้านเดิม
หรือหมู่บ้านเล็ก ๆ ของพวกเขาเข้าไปรวมอยู่ในเมืองเกษตร แต่ในทางปฏิบัติแล้วชาวนาก็ยังคง
อาศัยอยู่ในหมู่บ้านดั้งเดิมของพวกเขา แต่ผลของการรวมเข้าด้วยกันคือทำให้การจัดองค์การของ
นารวมยังอยู่ห่างไกลยิ่งขึ้น มีปัญหาด้านการขนส่ง และการจัดองค์การในนาขนาดใหญ่

อาจกล่าวได้ว่า สภาพการทางการเกษตรในปีหลัง ๆ ของสมัยสตาลินไม่ดีขึ้นเนื่องจาก
การจัดสนใจที่ไม่ถูกต้องของพวกเจ้าหน้าที่ มีการรวมอำนาจในการตัดสินใจมากเกินไป ราคาตก
ต่ำลงอย่างมาก การลงทุนมีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังขาดสิ่งจูงใจและที่สำคัญคือการเรียกเก็บภาษี
อย่างรุนแรงจากการเพาะปลูกของเอกชน สิ่งเหล่านี้เป็นการทำลายความก้าวหน้าทางการ
เกษตร ซึ่งข้อสรุปนี้เป็นที่ยอมรับ

สตาลินได้สร้างปัญหาที่สำคัญ 6 ประการซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตด้านการเกษตรยังคงล่าช้าต่อไปอีกคือ

1. ขบวนการในการเปลี่ยนทรัพย์สินของชาวนาหรือความเป็นเจ้าของของชาวนามาเป็นของนารวมเป็นการสูญเสียอย่างร้ายแรง และทำให้เกิดความเสียหายในที่สุด
2. หน่วยการจัดการไม่มีประสิทธิภาพพอในการจัดการกับนารวมที่มีขนาดใหญ่สวนแปลงเล็ก ๆ ของเอกชน และสถานีเครื่องจักรกลและแทรกเตอร์ซึ่งได้แบ่งแยกการควบคุมเครื่องมือเครื่องจักรจากวิสาหกิจนารวม
3. การใช้อำนาจในการบริหารงานจากส่วนกลาง คือใช้คำสั่งจากส่วนกลางและการไม่มีราคาตลาดที่มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในสาขาเกษตร
4. ตามความจริงชนชั้นชาวนาเป็นชนชั้นที่ถูกใช้ประโยชน์ ภาษีที่เก็บอย่างได้ผลจากชาวนาก็ถูกบีบบังคับเก็บมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้กลายเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการผลิต
5. การค้นคว้าวิจัยด้านการเกษตรไม่มีประสิทธิภาพพอ การศึกษาค้นคว้าในเรื่องเกี่ยวกับดิน การผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เหมาะสม เป็นต้น ก็ไม่ได้มีการเตรียมการหรือมีความก้าวหน้าที่เพียงพอ
6. ในฐานะที่สวนส่วนตัวแปลงเล็กของชาวนาเป็นที่ถูกสงสยในทางการเมือง ดังนั้นจึงไม่ได้รับประโยชน์จากบริการที่กว้างขวาง จากสินเชื่อด้านการเกษตรหรือความช่วยเหลือจากทางการไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม

ในปี 1953 เมื่อสตาลินถึงแก่กรรม farm income ต่อหัวเป็นเพียงครึ่งหนึ่งของส่วนเฉลี่ยสำหรับระบบเศรษฐกิจทั้งหมด และชาวนาเป็นผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินเลย ในขณะที่ในปี 1928 อัตราส่วนนี้สูงกว่าและชาวนาก็เป็นผู้ที่มีทรัพย์สิน อัตราส่วนของรายได้ต่อหัวโดยเปรียบเทียบของปี 1953 ก็อยู่ในแนวเดียวกับในประเทศยุโรปตะวันตกอื่น ๆ แต่เป็นธรรมดาที่ชาวนาโซเวียตไม่พอใจในความสูญเสียของตนเองและในหลาย ๆ ทาง พวกเขาก็ยังคงรับผิดชอบต่อความเสี่ยงในฐานะชาวนามีทรัพย์สิน ถึงแม้ว่าพวกเขาได้เปลี่ยนไปเป็นชนชั้นกรรมาชีพ ระบบการจ่ายค่าจ้างของนารวมซึ่งเรียกว่า the trudoden ซึ่งการดำเนินงานของวิสาหกิจถูกจัดสรรในระหว่างสมาชิกในนัดด้วยกันนั้น คือหมายความว่ารายได้ในชนบท (rural income) เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนและจ่ายเป็นรายปีและส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นผลผลิต ผลตอบแทนเป็นรางวัลสำหรับความพยายามที่แตกต่างกันในระหว่างฟาร์มหนึ่ง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของที่ดินและสภาพดินฟ้าอากาศและไม่มีระบบค่าเช่าที่จะแก้ไขความแตกต่างนี้ แม้ว่าจะได้มีความพยายามบ้างโดยการกำหนดโควต้าที่ต้องส่งมอบผลผลิต สินค้าทุนที่

นารวมต่าง ๆ ซ้อมักจะแพงกว่าที่นารัฐซื้ออย่างมาก และคนงานในนาไม่มีสิทธิได้รับผลประโยชน์ทางด้านการประกันสังคม เพราะว่ารายได้ส่วนใหญ่เป็นผลผลิต ชาวนาจึงจำเป็นต้องทำงานในกิจกรรมด้านตลาดที่ค่อนข้างเสียเวลาเพื่อเพิ่มรายได้เป็นเงินสด ความพยายามของชาวนาในการเพิ่มรายได้โดยการพัฒนาสวนแปลงเล็ก ๆ ส่วนตัวก็ถูกขัดขวางโดยการควบคุมที่เข้มงวดรุนแรง เช่นเดียวกับภาษีที่หนัก ภาระภาษีมีแนวโน้มกำหนดโดยผลการไม่มีเหตุผล ยิ่งกว่านั้นชาวนายังได้รับความลำบากเนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการศึกษาและด้านสังคมอยู่ในสภาพที่แย่มาก ร้านค้าของพวกเขา การขนส่งและการบันเทิงในชนบทอยู่ในภาวะที่แย่กว่าในเมือง แต่ระเบียบข้อบังคับที่มากขึ้น และการทำรายได้ของนาให้เป็นรูปเงินตราและอาศัยนโยบายภาษีมากกว่าการบังคับเกณฑ์ให้ต้องส่งมอบ ได้ช่วยบรรเทาความเสียหายบางประการของระบบการจ่ายเป็นพืชผล ซึ่งขัดขวางการผลิตด้านการเกษตรและตลาด

หลังจากสตาลินสิ้นชีวิตในปี 1953 นโยบายเศรษฐกิจของโซเวียตค่อนข้างจะมีเสรีภาพมากขึ้น เช่นเดียวกับนโยบายภายในและต่างประเทศ การขู่เชิญบังคับและอำนาจของตำรวจได้ลดน้อยลง การบังคับแรงงานก็ลดลงและการอภิปรายด้านการเมืองก็เป็นไปอย่างเปิดเผยและค่อนข้างตรงไปตรงมาก็ได้เกิดขึ้นในวงการรัฐบาล ซึ่งในช่วงปี 1928-1953 เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

ราคาและค่าจ้าง

ราคาในช่วงปี 1932-1936 และปี 1945-1949 แตกต่างกันอย่างตรงข้าม แต่ทั้ง 2 ช่วงรายได้มากกว่าแผน ต้นทุนเพิ่มขึ้น ราคาขายส่งผลผลิตอุตสาหกรรมพื้นฐานลดลงและมีการจ่ายเงินช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันการปันส่วนสินค้าบริโภคเกิดขึ้นพร้อมกับการที่ราคา commercial prices ได้สูงขึ้นอย่างมากมาย การยกเลิกการปันส่วนเกิดขึ้นหลังจากที่ราคาปันส่วนได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก

หนึ่งหรือสองปีต่อมาการปฏิรูปราคาสินค้าอุตสาหกรรม ได้แสวงหาทางที่จะกำจัดการให้เงินช่วยเหลือโดยการเพิ่มราคาวัตถุดิบด้านอุตสาหกรรมพื้นฐานและเชื้อเพลิงในปีแรกหลังสงคราม

ประการแรกเกี่ยวกับราคาขายส่งสินค้าอุตสาหกรรม (industrial wholesale price) ต้นทุนได้สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และการให้เงินช่วยเหลือก็จำเป็นต้องเพิ่มขึ้นอย่างมาก เพราะว่ารากา

เช่นราคาถ่านหิน ไม้ และโลหะ เป็นต้น มีราคาเพียงครึ่งหนึ่งหรือต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของต้นทุนการผลิต ดังนั้นการให้เงินช่วยเหลือจึงสูงขึ้นดังตัวเลขข้างล่างนี้¹¹

การช่วยเหลือแก่อุตสาหกรรม (พันล้านรูเบิล)

1945	13.9
1946	25.8
1947	34.1
1948	41.2
1949	2.9

จากวันที่ 1 มกราคม 1949 ราคาขายส่งสินค้าอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 60% แต่ราคาไม้ขอน ถ่านหิน เหล็ก และเหล็กกล้า จำเป็นต้องเพิ่มขึ้นอีก 3 - 4 เท่า ค่าบริการขนส่งก็สูงขึ้นเช่นกัน ผลประการหนึ่งในด้านการคลังก็คือ การเพิ่มกำไรในฐานะที่เป็นแหล่งของรายได้และการลดลงในส่วนของภาษีการเปลี่ยนมือซึ่งน้อยลงเพราะผลของการลดลงในราคาขายปลีก นอกจากนี้ภาษีการเปลี่ยนมือของสินค้าเพื่อการผลิตถูกยกเลิกยกเว้นสำหรับน้ำมันและไฟฟ้า

ในปี 1944 ระบบ 2 ราคาได้ถูกนำเข้ามาใช้ ในขณะที่ในปี 1932 - 1934 ราคาส่ง ส่วนต่ำ และราคา commercial price สูงกว่าอย่างมาก ซึ่งก็เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับราคาในตลาดเสรี แต่อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานี้ไม่มีตัวเลข commercial price ที่พอจะอ้างได้ แต่จากการรวบรวมของสถานทูตอเมริกันในมอสโกและตีพิมพ์ในวารสาร Monthly Labour Review ในเดือนกรกฎาคม 1947 ได้กล่าวว่าในเดือนกรกฎาคม 1944 ราคาส่งส่วนเนื้อ ก.ก.ละ 14 รูเบิล แต่ราคา commercial ก.ก.ละ 320 รูเบิล (ซึ่งเท่ากับค่าจ้าง 3 สัปดาห์สำหรับคนงานโดยเฉลี่ย) น้ำตาลซึ่งขาดแคลนอย่างมากมีราคาส่งส่วน ก.ก.ละ 5.50 รูเบิล ในขณะที่มีราคา 750 รูเบิลในร้านค้า (commercial stores)

ระบบนี้ยังคงมีอยู่ต่อไปตลอดปี 1945 แม้ว่าราคา commercial price จะลดลงในปี 1946 รัฐบาลก็มีจุดมุ่งหมายที่จะกำจัดระบบหลายราคาและยกเลิกการบันส่วน แต่อย่างไรก็ตามจากการที่การเก็บเกี่ยวในปี 1946 ไม่ได้ผลจึงได้มีการประกาศในวันที่ 28 สิงหาคมว่า การ de-rationing ควรจะเลื่อนออกไปอีก 1 ปี และได้มีการประกาศในเดือนกันยายน 1946 ว่าขั้นแรก